

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΚΑ'.

Χρονολογία ἰτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἔρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου. Ἰκαστ. ἔτους καὶ εἶναι ἰτησία. — Γραφεῖον Διευθ. Ὁδὸς Σταδίου 32.

26 Ἰουλίου 1887

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΠΙΤΣΑΜΑΝΟΣ

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ ΚΕΦΑΛΛΗΝ

Ὁ Ἄνθιμος Μαζαράκης, ἱερεὺς Κεφαλλήν, διδάσκαλος τῆς ἐν Βενετίᾳ Φλαγγιανῆς Σχολῆς, ἐξέδωκεν ἐν ἔτει 1843 ἐν Βενετίᾳ ὁγκώδεις σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον «Βίοι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας.» Ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς βιογραφίας τοῦ περιφήμου θαλασσοπόρου Ἰωάννου Φωκᾶ (1592) καταλήγει εἰς τὴν τοῦ κόμητος Νικολάου Λοβέρδου Μικελακάτου, στρατηγοῦ τῆς Γαλλίας, ἀποθανόντος τῷ 1837, ἐν τῷ μεταξὺ πραγματευόμενος τοὺς βίους ἐτέρων 28 ἐνδόξων Κεφαλλήνων, διαλαμπάντων ὡς ἐπιστημόνων, ὡς καλλιτεχνῶν, ὡς πολιτικῶν καὶ ὡς στρατιωτικῶν. Τὸ βιογραφικὸν τοῦτο σύγγραμμα εἶνε οὐ μόνον πολύτιμος συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ δικαίως δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς μνημεῖον περιφανές, ὅπερ ἀνήγειρεν ὁ λόγιος κληρικός Κεφαλλήν εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τῆς πατρίδος τοῦ Κεφαλληνίας.

Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶχον ἀναγνώσει μικρὸν πρὸ τῆς μεταβάσεώς μου εἰς Κεφαλληνίαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, καὶ νωπὰς ἔχων ἐν τῇ μνήμῃ τὰς ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τούτου ἐντυπώσεις, μετὰ μείζονος διαφέροντος περιειργαζόμενη τοὺς τόπους ἐν οἷς περιεκλείετο ἀνάμνησιν τις τῶν βιογραφουμένων ἀνδρῶν. Ὁμολογῶ δὲ ὅτι πολλάκις κατὰ τὴν ἀνὰ τὴν νῆσον περιόδειάν μου ἐδοκίμασα τὴν ἀνέκφραστον ἐκείνην συγκίνησιν, καὶ τὸ μελαγχολικὸν αἶσθημα, ὅπερ αἰσθάνεται τις ὅταν πατρίδι ἐπὶ τόπου, ἐνθα ἐγεννήθη ἢ κατώκησεν ἐπιφανὴς ἀνὴρ, ἢ ὅταν ἴσταιται πρὸ τοῦ τάφου, ἐνθα ἀναπαύονται τὰ ὅσα αὐτοῦ, καὶ σιωπηλῶς ἀναγινώσκει τὸ ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα. Πανταχοῦ ἐν τῇ ὠραίᾳ Κεφαλληνίᾳ προσκρούει τις εἰς τοιαύτας ἀναμνήσεις ἐπερχομένης εἰς τὴν μνήμην, οὐχὶ ἐκ μνημείων καὶ ἀνδριάντων στηθέντων ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων Κεφαλλήνων ἐν ὁδοῖς καὶ ἐν πλατείαις πρὸς τιμὴν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς πατρίδος των, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπτανησιακῆς ἱστορίας, καὶ ἐξ ἐγχωρίων παραδόσεων ἀποτρισβομένων ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ ἐκλείπουσιν ὁσημέραι.

Τὸ μόνον σήμερον ἐν Κεφαλληνίᾳ δημόσιον μνημεῖον εἶνε ὁ ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς Ἐνώσεως ἐν Ἀργοστολίῳ χαλκοῦς ἀνδριᾶς τοῦ Ἀγγλοῦ ἄρμостоῦ Μαίτλανδ, ἔργον τοῦ Κερκυραίου γλύπτου Παύλου Προσαλέντη, καὶ αἱ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Κεφαλληνίας μεγάλαι ἐλαιογραφικαὶ εἰκόνες ἱεραρχῶν τινῶν τῆς Κεφαλληνίας. Ἄν δὲν ἐγράφετο δὲ τὸ βιβλίον τοῦ Ἀνθίμου Μαζαράκη ἡ μνήμη τῶν διδασκάλων τοῦ γένους Δαμῶδου καὶ Μοσχοπούλου, οἵτινες ἐν Χαθριάτᾳ ἐδίδαξαν πρῶτοι ἐν γλώσσῃ καταληπτῇ τῷ λαῷ φιλοσοφίαν, ἡ μνήμη τοῦ κόμητος Μαρίνου Χαρθούρη, συνταγματάρχου τῆς Αἰκατερίνης Β', μετακομίσαντος πρὸς ἐκπληξιν τῶν μηχανικῶν τῶν χρόνων τοῦ τὸν γιγαντιαῖον μονόλιθον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστήθη ὁ ἀνδριᾶς τοῦ μεγάλου Πέτρου, ἡ μνήμη τοῦ θαλασσοπόρου Ἰωάννου Φωκᾶ, τοῦ γνωστοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀνακαλύψεων τῆς βορείου Ἀμερικῆς, ἡ μνήμη τοῦ ἱατροῦ Ἰακώβου Πυλαρινοῦ, εἰς δὲν ἀνήκει πρῶτον ἡ ἐφεύρεσις τοῦ δαμαλισμοῦ, ἡ μνήμη τοῦ Κωνσταντίνου Γεράκη, τοῦ ὑπουργοῦ γενομένου καὶ ἀντιβασιλέως τοῦ Σιάμ, ἡ μνήμη τοῦ κόμητος Γεωργίου Χωραφᾶ τοῦ γενναίου πολεμιστοῦ, τοῦ ὑπὸ Φερδινάνδου διορισθέντος ἀντιβασιλέως τῶν δύο Σικελιῶν, ἡ μνήμη τοῦ ἱεράρχου Νικοδήμου Μεταξᾶ, τοῦ πρώτου μεταξὺ ὄλων τῶν Ἑλλήνων κομίσαντος, μοναχοῦ ἔτι ὄντος, ἐξ Εὐρώπης τῷ 1627 εἰς Κωνσταντινούπολιν χαρρακτῆρας τυπογραφικούς καὶ πισστήριον καὶ διδάξαντος τὸ πρῶτον Ἑλλήνας τὴν τυπογραφικὴν ¹⁾ ἡ μνήμη πολλῶν ἄλλων διασῶν ἀνδρῶν θὰ ἐξηλείφετο παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις καὶ θὰ ἔμενεν ὡς ἀμυδρά τις οἰκογενειακὴ παράδοσις εἰς τὰς τυχόν φερούσας τὸ αὐτὸ ἐπώνυμον οἰκογενείας.

Μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ Μαζαράκη βιογραφουμένων ἀνδρῶν, ὧν εὖρον κατὰ συγκυρίαν, διότι δὲν ἐζήτησα νὰ ἀναδιφῶ οἰκογενειακὰ ἀρχεῖα ἐν Κεφαλληνίᾳ, πλειότερας ἀναμνήσεις

1) Τὸν Νικοδήμον Μεταξᾶν ὀπλῶς ἀναφέρει κατ' ὄνομα μόνον ὁ Μαζαράκης. Βίον τούτου ἔγραψεν ἐκτενῆ ὁ Κωνστ. Σάβας ἐν τῇ Νεοελλ. Φιλολογίᾳ.

καὶ ἔχνη ἀπτά, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ βίου των, φέροντα τὸν τύπον τῆς ἰδίας αὐτῶν εἰκόνος καὶ τοῦ χαρακτῆρος, εἶνε ὁ ἀρχιτέκτων καὶ ζωγράφος Γεράσιμος Πιτσαμᾶνος, ὃν ὁ Κοραῆς ἠθέλησε ν' ἀποστείλῃ εἰς Χίον, γνωρίζας τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ περὶ τὰς ὥραιάς τέχνας καὶ ἐκτιμήσας τὴν χρηστότητα, ὡς ἔγραφεν εἰς τὸν Νεόφυτον Βάμβαν τῇ 9 Δεκεμβρίου 1816.

Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Σπυρίδωνος Πιτσαμάνου ἐν Ἀργοστολίῳ εὗρον φυλασσομένην συλλογὴν ὀλίγων ἔργων τοῦ Κεφαλληνος ζωγράφου, καὶ πλείστας ἐπιστολάς, καὶ ἔγγραφα, καὶ βιογραφικὰς σημειώσεις· τυχὼν δ' εὐκαιρίας νὰ διέλθω αὐτὰ ἐνόμισα ὅτι εἶχον καθήκον δι' ὀλίγων γραμμῶν νὰ περιγράψω τὸν βραχὺν μὲν, πλήρη δ' ἐργασίας βίον τοῦ καλλιτέχνου τούτου, συμπληρῶν τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀνθίμου Μαζαράκη περὶ αὐτοῦ βιογραφηθέντα, καὶ καταγράφων κατὰλογον τῶν περιωθέντων ἔργων του. Ἐτι δὲ μᾶλλον ἐνόμισα πρέπον τὸ τοιοῦτο, διότι καιρὸς εἶνε νὰ γραφῇ ὁ βίος ἢ ν' ἀρχίσῃ ἐργασία τις βιογραφικὴ τῶν ὀλίγων Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν τῶν νεωτέρων χρόνων, καὶ συλλογὴ τῶν ἔργων των. Μέχρι τοῦδε εἰς τοιαῦτας βιογραφίας ἡσχολήθησάν τινες τῶν παρ' ἡμῖν ἐν οἷς ὁ Μουστοξύδης ἐν *Ἑλληνομνήμονι* περὶ τοῦ Δοξαρά, ὁ Σ. Λάμπρος περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ, ὁ μακαρίτης Κατραμῆς ἐν τοῖς *Φιλολογικοῖς Ἀκαλέκτοις τῆς Ζακύνθου* περὶ Ζακυνθίων ζωγράφων, καὶ ἄλλοι τινὲς ἐν περιοδικοῖς περὶ ἄλλων. Τὰ ἔργα δὲ τῶν τεχνιτῶν τῆς Ἑπτανήσου, ἂν ποτε σχηματισθῇ πινακοθήκη, θὰ κατέχῃσι τὴν πρώτην θέσιν· διότι ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας τῆς Ἑλλάδος καλλιεργούμενων τῶν γραμμάτων καὶ ὑφισταμένης σκιάς τινος ἐθνικῆς ἐλευθερίας, ἡ γλυπτικὴ καὶ ζωγραφικὴ ἱκανῶς ἐθεραπεύοντο ἐξ Ἰταλίας κομισθεῖσαι. Τὰ ἔργα τῶν ζωγράφων Δοξαρά, Καντουνῆ, Κουτούζη, Πλακωτοῦ, Πιτσαμάνου ἀποτελοῦσι τὴν πρώτην ἱστορικὴν περίοδον τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ζωγραφικῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ πλὴν τούτων εἰς Ἑπτάνησον κατέφυγε καὶ ἡ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν τεχνιτῶν Ἠπειρωτῶν καὶ Χίων μεταδιδόμενη Βυζαντινὴ τέχνη τῆς ξυλογλυπτικῆς καὶ τορευτικῆς, καὶ αὐτόθι ἀνευρίσκονται ἔργα ἐξαισίας τέχνης τῶν Καλαρυτιωτῶν Γεωργίου Διαμάντη Μπάφα, Νικολάου Παπαγεωργίου καὶ ἄλλων, ὧν πολλὰ ἔργα τορευτικὰ εἶνε ἀληθῆ καλλιτεχνήματα, καὶ δύνανται νὰ παραβληθῶσιν, ὡς γράφει καὶ ὁ παρ' ἡμῖν εἰδήμων περὶ τὰ τοιαῦτα Παῦλος Λάμπρος, πρὸς τὰ τῶν διασήμων τεχνιτῶν τῆς Ἰταλίας. ¹⁾

1) Νομίσματα καὶ μετὰλλια τῆς Ἑπτανήσου πολιτείας καὶ προσωρινῆς τῶν Ἰο-

* *

Ὁ οἶκος τῶν Πιτσαμάνων ἱστορεῖται ὅτι εἶνε βοεμικός, πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων μετοικήσας εἰς Βενετίαν, ἐκ τῆς ὁποίας εἰς τῶν κλάδων ἀποκατέστη ἐν Κρήτῃ. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς μεγαλονήσου ταύτης ἀναφέρεται ὁ Ἰακώβος Πιτσαμᾶνος, ὅστις δραστηρίως συνέδραμε τὴν ἐνετικὴν δημοκρατίαν εἰς τὸν κατὰ τῶν Γενουησίων πόλεμον, καὶ ἀνηγορεύθη τούτου ἕνεκα πατρίκιος· ἀνεδείχθησαν δ' ἔτι ὁ Μάρκος Πιτσαμᾶνος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, οὔτινες δι' ἰδίῳν ἐξόδων ἐξοπλίσαντες πλοῖα ἐπολέμησαν μετὰ τῶν Ἑνετῶν τῷ 1470 ἐν Χαλκίδι· καὶ ἄλλοι δ' ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης συνέδραμον πολυειδῶς τὴν δημοκρατίαν, διὸ αὕτη ἀπένευμεν εἰς αὐτοὺς ἀξιώματα καὶ τιμᾶρια ἐν Κρήτῃ καὶ Πελοποννήσῳ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων τῆς Βενετίας κατὰ τῶν Τούρκων περὶ καταλήψεως τῆς Κρήτης εἰς τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰακώβου Πιτσαμάνου, ἀνδρείως ἀγωνισθεὶς κατὰ τῶν Τούρκων, μετέβη κατόπιν εἰς Κεφαλληνίαν μετὰ τοῦ υἱοῦ του Κωνσταντίνου, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του νυμφευθεὶς καὶ εἴτα γενόμενος ἱερεὺς ὀριστικῶς ἐγκατέστη ἐν Ἀργοστολίῳ, ὅπου τῷ 1691 ὠκοδόμησεν οἶκον καὶ ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων, ἔτι καὶ νῦν σωζόμενον καὶ ἀνήκοντα εἰς τὴν οἰκογένειαν Πιτσαμάνων, ἀσκῶν αὐτόθι μετὰ τῶν καθηκόντων τοῦ ἱερέως καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἀγιογράφου. Οὗτος δὲ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος γενάρχης τῆς ἐν Κεφαλληνίᾳ οἰκογενείας τῶν Πιτσαμάνων, ἰθαγενοῦς ἤδη διὰ τοῦ χρόνου καταστάσεως, καὶ διαδοχικῶς παρεχούσης ἕνα ἱερέα καὶ ἀγιογράφον μέχρι τοῦ Βικεντίου Πιτσαμάνου, πατρὸς τοῦ Γερασίμου Πιτσαμάνου, οὗ τὸν βίον σκιαγραφοῦμεν. Τὸ οἰκόσημον τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀποκαταστηθέντος κλάδου τῶν Πιτσαμάνων φέρει σταυρὸν ἐπὶ θυρεοῦ ἐλλειψοειδοῦς κατὰ τὸ ἡμισυ κεκομμένου, ὑπεράνω δὲ κυρτούμενον ἡμισυν στέφανον, ἔχοντα ἐν μέσῳ ἀστέρα.

* *

Ὁ Γεράσιμος Πιτσαμᾶνος ἐγεννήθη τῇ 6 Μαρτίου 1787 ἐν Ἀργοστολίῳ, ὅπου παῖς ἔτι ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ πατρὸς του τὰ στοιχεῖα τῆς ζωγραφικῆς, εἰς ἣν μεγίστην ἐπεδείκνυε κλίσιν, ἔτυχε δὲ καὶ προκαταρκτικῆς παιδείσεως εἰς τὰ γράμματα ὑπὸ τοῦ Μαρίνου Πινατόρου, ἀνδρὸς φιλοσόφου, φιλοπάτριδος καὶ ποι-

νίω νήσων παρὰ τῶν Ἀγγλων κατοχῆς ὑπὸ Π. Λάμπρου, ἐν τόμῳ Β', σελ. 206 τοῦ Δελτίου τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας. Ὁ Παῦλος Λάμπρος ἐκδίδει ὁσονοῦπω καὶ βιογραφίας τῶν ἐκ Καλαρυτιῶν τῆς Ἠπείρου διασήμων χρυσοχῶν, τορευτῶν καὶ τεχνιτῶν.

ητοῦ, οὐτινος ἡ περὶ τὴν αἰσθητικὴν μάθησις καὶ τὰς καλλοιογικὰς μελέτας ἐπηύξησεν ἔτι μᾶλλον τὴν πρὸς τὰς τέχνας κλίσιν τοῦ μαθητοῦ.

Ἡ πολιτικὴ κατὰστασις τῆς Κεφαλληνίας καθ' ὃν χρόνον διήρχετο ὁ Πιτσαμᾶνος τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νεότητός του ἦτο ἡρεμος· ἡ νῆσος διετέλει ἐν εὐημερίᾳ καὶ εὐτυχίᾳ, ἀναλαβούσα ἐκ τῶν συμφορῶν, εἰς ἃς εἶχον καταρρίψει αὐτὴν οἱ πολυετεῖς σπαραγμοί, αἱ δρώσεις, αἱ στάσεις, καὶ οἱ φόνοι τῶν ἐρίζουσων πρὸς ἀλλήλας δύο φατριῶν τῶν οἰκογενειῶν τῶν Ἀννίων καὶ τῶν Μεταξάδων, διότι ἡ Βενετία ἀποτελεσματικώτερον καταδιώξασα τοὺς ἀρχηγούς καὶ συλλαβοῦσα καὶ κατατομήσασα, ἔθετο τέρμα εἰς τοὺς ἐμφυλίους ἀγῶνας. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἡ Κεφαλληνία, (22 Αὐγούστου 1798), ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ Ἴονιοι νῆσοι περιήλθον εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Γάλλων. Κυρίως δὲ ἡ νεότης τοῦ Πιτσαμᾶνου ἀνεπτύχθη ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς Γαλλικῆς κατοχῆς, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰδεῶν, ἃς ἀνεκήρυξεν ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις.

Ἀρχὴν τοῦ σταδίου αὐτοῦ ὁ Πιτσαμᾶνος ἔκαμεν ὅτε τὴν Κεφαλληνίαν καὶ τὰς λοιπὰς Ἰονίους νήσους κατέσχον οἱ Ῥῶσοι, καταταχθεὶς τῷ 1804 εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ Ῥώσου στρατηγοῦ τῶν ἀκροβολιστῶν, ὀνομαζομένου Στέτερ, τὸ ἐν Ζακύνθῳ ἔδρεῦον, ὅπου μετὰ τινα χρόνον ἐπροβιβάσθη. Σώζεται δ' ἔτι ἐν τοῖς ἐγγράφοις τοῦ Πιτσαμᾶνου καὶ χειρόγραφος γεωγραφικὸς πῖναξ τῆς Ζακύνθου ἐν μεγάλῃ κλίμακι, ὑπ' αὐτοῦ σχεδιασθεὶς, χάριν στρατιωτικῶν λόγων, τῆς ὀχυρώσεως τοῦ λιμένος καὶ τῆς πόλεως κατὰ τῶν ἀπὸ θαλάσσης προσβολῶν. Ἐν Ζακύνθῳ ὁ Πιτσαμᾶνος εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ μαθητεύσῃ καὶ παρὰ τῷ διακεκριμένῳ τότε ἐκεῖ ζωγράφῳ Καντούνη Ζακυνθίῳ, ὅπως ἀσκηθῇ ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ζωγραφικὴν.

Τῷ 1807 μετέβη μετὰ τοῦ συνταγματάρχου Στεφάνωφ εἰς Κέρκυραν, ὅπου, ἐπανελθούσης τότε ἐπὶ τῆς Ἑπτανήσου τῆς Γαλλικῆς προστασίας, οἱ στρατηγοὶ Βερτιέρ καὶ Δονζελότ καὶ ὁ συνταγματάρχης Βωδράντ, γνωρίσαντες τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἀγχίνουαν τοῦ Πιτσαμᾶνου, ἐνῆργησαν ὅπως ἡ τότε Κυβέρνησις διατηρήσῃ αὐτὸν εἰς τὸ σῶμα τοῦ μηχανικοῦ μὲ τὸν βαθμὸν λοχαγοῦ ἁ τᾶξως. Ὡς τοιοῦτος δὲ τῷ 1808 διηύθυνε τὰς τοπογραφικὰς ἐργασίας διὰ τὴν σχεδιογραφίαν τῶν γεωγραφικῶν πινάκων τῶν νήσων κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Κατὰ Μάρτιον δὲ τοῦ ἔτους τούτου, καὶ κατὰ διαταγὴν ἐπίσης τοῦ αὐτοκράτορος ἐστάλη εἰς Ἀλβανίαν ὅπως σχεδιάσῃ πῖνακα γεωγραφικῶν τῶν ἡπειρωτικῶν παραλίων καὶ τῶν ὁρέων, τῷ δὲ 1809 ἐπέμφθη παρὰ τῆς αὐτῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸν Ἀλῆ Πασᾶν ἐντεταλμένος, εἰδικὴν ἔκτακτον ἀποστολὴν.

Τὰ ἀξιώματα ταῦτα καὶ αἱ τιμαί, εἰς ἃς προήχθη ὁ Πιτσαμᾶνος, καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν συμπολιτῶν του καὶ τῆς Κυβερνήσεως δὲν ἐδέλεασαν αὐτόν, ὡς συνήθως συμβαίνει εἰς τοὺς μετρίας ἱκανότητος ἄνδρας, νὰ παραιτήσῃ πᾶσαν περαιτέρω βελτίωσιν τῶν γνώσεων αὐτοῦ καὶ τῆς τέχνης του· δι' αὐτόν ἡ μάθησις ἦτο ὑπερέρα πάσης ἄλλης σκέψεως, καὶ τὴν ἀρετὴν ταύτην δεόντως σταθμίσασα καὶ ἡ τότε Ἴονιος Γερουσία διὰ ψηφίσματός της, καὶ κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἐθέσπισεν ὅπως δημοσίᾳ δαπάνῃ ἀποσταλῇ εἰς τὴν ἐν Ῥώμῃ σχολὴν τῶν ὠραίων τεχνῶν καὶ ἐπιδοθῇ ἐντονώτερον εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ζωγραφικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς. Τῇ 25 δὲ Μαρτίου 1809 πλήρης νεότητος καὶ πόθου μαθήσεως ἀνεχώρησεν εἰς Ῥώμην, ὅπου ἐπεδόθη μετὰ τοσαύτης ἐπιμελείας καὶ ζήλου εἰς τὴν σπουδὴν τῶν δύο τούτων ὠραίων τεχνῶν, ὥστε ἀπέσπασε τὸν θαυμασμὸν τῶν καθηγητῶν του. Πλὴν δὲ τῶν εὐνοικῶν παραστάσεων, ἃς οἱ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἀπεσταλμένοι Ἴονιοι Γερουσιασταὶ Ῥώμας καὶ Μεταξᾶς ἀπηύθυναν εἰς τὴν Γερουσίαν κατὰ τὴν ἐπ' ἀνὸδόν των περὶ τοῦ καλλιτέχνου Κεφαλλῆνος, καὶ ἡ ἐν Ῥώμῃ Ἀκαδημία τοῦ Ἀγίου Λουκά, ἡ προεδρευομένη τότε ὑπὸ τοῦ διασέμου γλύπτου Ἀντωνίου Κανόβα κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 23 Δεκεμβρίου 1812, παμψηφεί ἀνεκήρυξεν ἐπίτιμον αὐτῆς μέλος.

Διαρκουσῶν τῶν σπουδῶν του ἔτυχε πολλῶν ἀριστείων ἐν διαγωνισμοῖς, ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς σχεδιογραφίας τῆς θριαμβευτικῆς ἀψίδος ἐπὶ τῇ τελευτῇ τῶν γάμων τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἐπὶ ταῖς νίκαις τούτου ἐν Γερμανίᾳ. Διὸ ἡ μὲν Ἀκαδημία τῶν ὠραίων τεχνῶν ἐπέτρεψεν ἵνα τὸ σχῆδιον τῆς εἰρημένης ἀψίδος μετ' ἄλλων ἔργων τοῦ Πιτσαμᾶνου ἐκτεθῇ εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὁ δὲ Ναπολέων τῇ 28 Ἰουνίου 1813 ἀπένειμεν αὐτῷ τὸ παράσημον τῆς ἐνώσεως.

Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν ἐν Ῥώμῃ τῶν σπουδῶν του, περιηγήθη τὴν Ἰταλίαν καὶ εἴτα μετέβη εἰς Παρισίους τῷ 1814, ὅπου ἐξηκολούθησεν ἐκ νέου τὰς σπουδὰς του ἐν τῇ αὐτῇ πολυτεχνικῇ σχολῇ. Ἐν Παρισίῳ δ' ἐγνώρισε τὸν Κοραῆν, ὅστις, ὡς ἀνωτέρω εἵπομεν, ἠθέλησε γνωρίσας τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν χρηστότητα τοῦ νέου, νὰ πέμψῃ εἰς Χίον ἵνα διδάξῃ ἐκεῖ τὰς ὠραίας τέχνας.

Ἡ τιμὴ καὶ ὑπόληψις, ἣν ἀπελάμβανεν ὁ Πιτσαμᾶνος ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐπὶ τοῦ Ναπολέοντος, ἐξηκολούθησε καὶ ἐπὶ τῆς παλινρθώσεως. Ὁ Λουδοβίκος ΙΗ' τῷ 1815 ἀπένειμεν αὐτῷ τὸ παράσημον τοῦ ἀργυροῦ κρίνου, χορηγῆσας καὶ προσωρινὴν σύνταξιν· ὁ τότε δὲ ὑπουργὸς τῆς Γαλλίας Ἀββᾶς Μοντεσκιού συνίστα τὸν Πιτσαμᾶνον εἰς τὸν ἐν Ῥώμῃ πρεσβευτὴν

τῆς Γαλλίας Περσινύ διὰ τῶν ἐξῆς λόγων· «Δὲν δύναμαι, λέγει, κύριε πρεσβευτά, ἢ νὰ σὲ πρετρίψω ὅπως συντρέχης ὑπὲρ τῶν ἀγαθοεργῶν σκοπῶν τοῦ βασιλεῶς, ἐξακολουθῶν νὰ παρέχης τὴν εὐνοϊκὴν συνδρομὴν σου πρὸς τὸν Κ. Πιτσαμᾶνον. Ἐγὼ ἔλαβον ἀφορμὴν διαρκούσης τῆς ἐν Παρισίοις διαμονῆς του ν' ἀναγνωρίσω εἰς αὐτὸν τὰς ἀγαθὰς ιδιότητας, αἵτινες σὲ παρεκίνησαν νὰ μοὶ συστήσης τὸν νέον τοῦτον. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐξαίτουμαι καὶ ἐγὼ τὴν πρὸς αὐτὸν εὐμένειάν σου.»

Ἐν Παρισίοις διατρίβων ἔγραψε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου ἐν ἀκμῇ ἡλικίας τότε ὄντος καὶ πληρεξουσίου τῆς Ῥωσσίας αὐθόβη. Σῶζεται δὲ ἡ εἰκὼν αὕτη ἔτι ἐν Ἀργοστολίῳ, μέρος ἀποτελούσα τῆς συλλογῆς τῶν ὀλίγων ἐναπολειφθέντων ἔργων του.

Κατὰ τὸ 1815 ἐπῆλθε νέα αὐθις πολιτικὴ κατάστασις ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις, τεθείσαις ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Οἱ Ἀγγλοι καταρτίσαντες τὴν νέαν Κυβέρνησιν τῶν νήσων συνέστησαν μετ' ὀλίγα ἔτη ἐν ἄλλοις διαφοροῖς εκπαιδευτικοῖς ἰδρύμασι καὶ Ἀκαδημίαν ἐν ἣ καθιερώθη ἡ ἔδρα ἀρχιτεκτονικῆς. Δικαίως δὲ ἀπέβλεψαν εἰς τὸν Πιτσαμᾶνον, ἔχοντα ἤδη φήμην καλλιτέχνου, ὅπως καταλάβῃ ταύτην, καὶ κατὰ πρόσκλησιν τοῦ λόρδου ἀρμοστοῦ Μαίτλανδ ἦλθεν εἰς Κέρκυραν τῷ 1817, ὅπου ἡξιώθη ὑπὸ τε τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀγγλῶν μεγάλων τιμῶν, καὶ τῷ 1818 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ, τῷ δὲ 1819 ἐπροβιβάσθη εἰς ταγματάρχην τοῦ μηχανικοῦ. Ἀλλὰ πρὸ τούτου, κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1818 ἀπετέλεσε μέρος τῆς ἀκολουθίας τοῦ στρατηγοῦ τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων, τοῦ Ἀδαμ, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐπεσκέφθη τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἄλλας χώρας τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ὁ ζηλωτὴς οὗτος καὶ ἐνθερμὸς λάτρης τοῦ καλοῦ ἰχνογράφησε τὰ κάλλιστα τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος, συνέλεξεν εἰδήσεις περὶ ἡθῶν καὶ ἀρχαιοτήτων, συνέταξε δὲ καὶ μελέτην γαλλιστὶ περὶ Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις διατρίβην του συνῆψε σχέσεις μετὰ τοῦ διδασκάλου τότε τῶν Ἀθηναίων Διονυσίου τοῦ Πύρρου, ὃν καὶ ἐξωγράφησεν, ἀμείβων τὴν μάθησιν αὐτοῦ καὶ τὴν φιλοξενίαν, ἣ δὲ εἰκὼν του ἐχαλκογραφήθη ἐν Ῥώμῃ φέρουσα κάτω τὰς λέξεις· «Γ. Πιτσαμᾶνος ἐποίηε, L. Poize sculptit.»

Ἀναδιφῶν τὰς ἐπιστολάς του καλλιτέχνου τούτου ἐν Ἀργοστολίῳ, καὶ τὰ διάφορα ἔγγραφα καὶ ἰχνογραφήματα παρετήρησα πανταχοῦ τὴν χεῖρα τοῦ καλλιτέχνου, τοῦ ἀκριβοῦς παρατηρητοῦ τῆς ἀρχαίας τέχνης, τοῦ αἰσθανομένου τὸ κάλλος αὐτῆς καὶ τὴν ἁρμονίαν. Σῶζονται

ἔτι τὰ ἰχνογραφήματα μετὰ καταμετρήσεων καὶ σημειώσεων τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχαίων μνημείων τῶν Ἀθηνῶν, ἐφ' ὧν ἐμελέτησε καὶ ἀνεζήτησε νέαν ἐμπνευσιν πρὸς νέα ἔργα.

Κατὰ τὴν περιήγησιν του ταύτην ἐξωγράφησε πρὸς τοῦτοις δι' ὑδατογραφίας καλλιτεχνικώτατα τὰς ἐνδυμασίας τῶν κατοίκων τῶν διαφορῶν χωρῶν ὅς διῆλθε. Τὸ ὀγκῶδες δὲ τεῦχος ἐν τῷ ὁποίῳ αὐταὶ περιλαμβάνονται εἶνε πολὺτιμον μνημεῖον διὰ τὸν ἐθνικὸν βίον τῶν Ἑλλήνων, καὶ θὰ ᾔτο εὐχῆς ἔργον ἂν κατετίθετό που ἐν ἐθνικῷ μουσεῖῳ. Ἐκ τῶν ἐν τῷ τεύχει ἀπεικονιζομένων ἐνδυμασιῶν, πολλὰ δὲν φέρονται νῦν ὑπὸ τῶν κατοίκων, ἀντικατασταθεῖσαι ὑπὸ τῶν νεωτέρων. Ἐκ τῶν ἐν τῷ τεύχει δὲ ὑδρογραφικῶν ἄξιαι σημειώσεις εἶνε Ἀλβανίς Ἀθηναία, Ἀρχόντισσα Ἀθηναία Ἑλληνίς, Πατρινὸς γιασαζῆς, Μανιάτης, ὅστις ἐπρότεινεν εἰς τὸν Πιτσαμᾶνον ἐν Μάνῃ νὰ ἐπιτρέψῃ ν' ἀκολουθήσῃ αὐτὸν ὡς ὑπηρέτης του εἰς Ἀθήνας ἵνα ἰδῇ τὰ μνημεῖα τῶν προγόνων του, Ἰωαννίτης Τοῦρκος, Θηβαῖος Τοῦρκος, Ἀθηναίων ἀρχαιότεραι ἐνδυμασίαι, Διδάσκαλος Ἀθηναῖος με βράκας, οἰκογένεια Παγκάλου ἐν Κέῳ, καὶ προσωπογραφίαι Προκοπίας Λογοθέτη καὶ Σοφίας Παγκάλου ἐν Κέῳ, καὶ χωρικῶν Κείων, μετώπη Παρθενῶνος ἐξ ἧς ἀφῆρθησαν ὑπὸ τοῦ Ἑλγιν αἱ ἀρχαιότητες, στολοὶ Ὀλυμπίου Διός, φρούριον Χλεμουτσίου, στολὰι Γιαννιτσάρων, πρόναος Ἀγίας Σοφίας μετὰ καταμετρήσεων, Φαναριώτης φέρων τσουμπέν καὶ πῖλον ἐν εἵδει καλυμαυχίου, ἐνδυμασίαι ἐορτάσιμοι Ἑλληνίδων τοῦ Πέρα καὶ Σταυροδρομίου καὶ ἄλλαι τῶν ἀρχοντικῶν οἰκογενειῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐνδυμασίαι Τηνίων καὶ ὑπηρέτῶν καὶ ὑπηρετριῶν Κωνσταντινουπόλεως, λογιωτάτου Ἑλλήνος τῆς φιλομούσου Ἀθηναϊκῆς ἐταιρίας, ἐπισκόπου καὶ μοναχοῦ, ὃν συνήντησεν ἐν Μαραθῶνι, Κερκυραίων, ἀρχόντων Ζακυνθίων, ἱερέως καὶ παπαδῆς Κεφαλλήνων, τῶν ἐν Κεφαλληνίᾳ χωρικῶν Ἐρισσιάνων (Ἐρισσος), Πυλαρινῶν (Πύλαρος) με βράκας, Σκαλισιάνων (Σκάλα), Φαρακλῶν (Φαρακλάτα), τῶν κατοίκων ἔτι τῶν Ἐχινάδων νήσων, τῶν Ἰθακησίων κτλ.

Ὁ Πιτσαμᾶνος ὡσαύτως ἔγραψεν εἰκόνα τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου, χαλκογραφηθεῖσαν ἐν Ῥώμῃ τῷ 1816 μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ἑλληνιστὶ «Ἰωάννης Ἀντωνίου Καποδιστριας ὁ φιλόπατρις. Γεράσιμος Πιτσαμᾶνος Κεφαλληνεὺς ἐποίηε. Τεκμήριον σεβασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης.» Ἐφιλοτέχνησε δὲ καλλιτεχνικῶς καὶ τὰ ἐμβλήματα τῶν Ἰονίων νήσων.

Ἐπανακάμψας ἐκ τῆς περιοδείας εἰς Κέρκυραν ἀνέλαβε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1818 τὴν καθηγησίαν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἐπιζητῶν διαρκῶς τὴν

ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος καὶ τὴν ὀφέλειαν τοῦ γένους. Τῷ 1820 ἐδημοσίευσεν ἐγχειρίδιον περὶ ἀρχιτεκτονικῆς, ὅπερ γράφει ὅτι ἔγραψε χάριν τῶν ἐλληνοπαίδων : Saggio d' architettura civile con alcune cognizioni comuni a tutte le belle arti del cavalier Gerasimo Pizzamano di Cefalonia archeologo pittore ed ingegnere. Corfu 1820, ὅπερ ἀφιέρωσε τῷ Ἐμμανουὴλ Θεοτόκῃ.

Ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ θέσει δὲν παρέμεινεν ὁ Πιτσαμᾶνος πολὺν χρόνον, ἀλλ' ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1820, ὅπου ἐξένισεν αὐτὸν ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας Λίστων, καὶ ὁ πρόξενος Καρτεράϊτ. Ἐτυχε δὲ καὶ τῆς προστασίας αὐτοῦ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξέπόνησε διάφορα ἔργα ἀρχιτεκτονικὰ καὶ γραφικὰ. Αὐτοῦ δὲ διατρίβων προσεκληθῆ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας, κατὰ σύστασιν τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ῥωσσικῆς κυβερνήσεως. Τὴν πρόσκλησιν δὲ ἀνεκοίνωσε τῇ 23 Φεβρουαρίου 1821 ὁ κόμης Νεσελρόδ εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν τῆς Ῥωσσίας βαρὼνα Στρογανώφ. Ὁ αὐτοκράτωρ δὲ διώρισε τὸν Πιτσαμᾶνον μεταβάντα εἰς Πετρούπολιν ἀρχιτέκτονα τῆς αὐλῆς, ἡ δὲ Ῥωσσικὴ κυβέρνησις ἀνέθηκεν αὐτῷ τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων ἔργων, ἐν οἷς καὶ τὸ σχέδιον μεγαλοπρεποῦς ναοῦ ἐν Κισνοβίῳ.

Εὐρὺ στάδιον ἐργασίας καὶ τιμῶν ἡνοίγετο εἰς τὸν Κεφαλλῆνα καλλιτέχνην ἐν Ῥωσσίᾳ, ἀλλὰ δυστυχῶς μετὰ διαμονὴν δύο ἐτῶν προσεβλήθη ὑπὸ φθοροποιοῦ νόσου, καὶ τῷ 1823 παθὼν ἐξ αἰμοπτυσίας μετέβη ἐκ Πετροπόλεως εἰς Ὀδησὸν κατὰ παραγγελίαν τῶν ἱατρῶν. Αὐτοῦ δ' ἔγραψε τὴν εἰκόνα τοῦ διοικητοῦ τοῦ Νομοῦ κόμητος Μιχαὴλ Βοροντζώφ, ἥτις καὶ ὑπάρχει ἔτι ἐν Ἀργοστολίῳ. Ἐξ Ὀδησοῦ ζητήσας ἄδειαν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος μετέβη εἰς Ἰταλίαν τῷ 1825 πρὸς θεραπείαν του, ἀλλὰ κριθείσης τῆς νόσου τοῦ ἀνιάτου ἐπανῆλθεν εἰς Κέρκυραν, ὅπου ἀπεβίωσε τῇ 5 Δεκεμβρίου 1825 ἄγαμος, ἐν ἡλικίᾳ 39 ἐτῶν.

Ὁ Πιτσαμᾶνος ἦτο μετρίου ἀναστήματος, τὸ δὲ πρόσωπον αὐτοῦ κατεδείκνυε τὸ γλυκὺ ἦθος καὶ τὸν εὐρυθμον χαρακτῆρά του. Εἶχε πολυειδεῖς γνώσεις· ἐλάλει καὶ ἔγραφε τὴν ἰταλικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν. Ἡ χαρίεσσα καὶ εὐτράπελος ὁμιλία του καθίστα αὐτὸν ἐπιζήτητον εἰς τὰς ὑψηλὰς συναναστροφάς. Ὡς ζωγράφος ἐχαρακτηρίζετο κυρίως ἐν τῇ προσωπογραφίᾳ, ἀπομιμούμενος τὴν φυσιογνωμίαν, καὶ παριστάνων τὰ εἰκονιζόμενα πρόσωπα ζῶντα καὶ ἐκφράζοντα τὰς ψυχικὰς αὐτῶν διαθέσεις καὶ αἰσθήματα.

Περὶ τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει

ἐργασιῶν του οὐδὲν γινώσκωμεν, καθὼς καὶ τῶν ἀλλαχού, μὴ γενομένης μέχρι τοῦδε πλειοτέρας ἐρεύνης τῶν ἀρχιτεκτονικῶν καὶ γραφικῶν ἔργων του, ἅτινα μεγάλως ἡμεῖς βόνο ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ Ζακύνθῳ καὶ Κερκύρᾳ σώζονται ὡς γράφει ὁ Μαζαράκης, διάφοροι προσωπογραφίαι τοῦ τεχνίτου τούτου. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, ὧς ἐσημειώσαμεν σωζόμενας ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀνεψιῦ του ἐν Ἀργοστολίῳ, εἰδομεν ἔτι ἐκεῖ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου διδασκούσης τὸν Ἰησοῦν, τὴν ἰδίαν αὐτοῦ εἰκόνα μετὰ τὴν ἐξ Εὐρώπης ἐπάνοδόν του φέρουσαν ἐπὶ τοῦ στήθους τρία παράσημα· σώζεται δὲ καὶ ἑτέρα εἰκὼν τοῦ ἰδίου, ἣν ἐζωγράφησεν ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του, βασταζόμενος ἐπὶ τῆς κλίνης ὑπὸ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του Νικολάου, ἐφ' ἧς καταφαίνεται ἡ ἀπόσβεσις τῶν σωματικῶν τοῦ καλλιτέχνου δυνάμεων. Ὑπάρχει δ' ἔτι εἰκὼν μικρογραφικὴ τῆς ἐρωμένης του ὑπὸ τούτου γραφείσῃ, καὶ προσωπογραφία τοῦ Μαίτλανδ, καθὼς καὶ τοῦ ἰδίου πατρός, ἣν ἔγραψε πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του εἰς Ἰταλίαν.

Τὸν βραχὺν βίον τοῦ ἀνδρὸς τούτου χαρακτηρίζει ἡ ἀδιάλειπτος ἐργασία καὶ ἡ ἀένναος ἐπιθυμία τῆς μαθήσεως καὶ βελτιώσεως. Τέκνον πτωχῆς οἰκογενείας ἀλλ' εὐγενοῦς, ἐγένετο ὁ αὐτοουργὸς τῆς τύχης του, τυχὼν διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ μόνον ἀξίας τῆς προστασίας τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν φίλων τοῦ καλοῦ. Δὲν ἀπέκτησε βεβαίως παγκόσμιον φήμην ζωγράφου καὶ ἀρχιτέκτονος, ἴσως διότι δὲν ἐζήσεν ἄλλως δὲ καὶ ὁ βίος του ὡς τεχνίτου δὲν ἐμελετήθη ἀρκούντως, διότι στερούμεθα πλειοτέρων εἰδήσεων τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ Κωνσταντινουπόλει ἔργων του· ἀλλ' ἐξ ὧν γινώσκωμεν δικαίως κατέχει διαπρεπῆ θέσιν μεταξὺ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας.

[Πηγαί: Ἐγγραφα οἰκογενειακὰ καὶ συλλογὴ εἰκόνων. Ἀν. Μαζαράκη Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας, σελ. 343—355. Gazzetta degli Stati uniti 1820 4¹/₂ Febr. Gazzetta ufficiale 1819 31 Μαρτίου. Giornale del Capitoglio. Roma 4 76p. 1811.

Α. ΜΗΝΙΑΡΑΚΗΣ

Ἡ ἰδέα τῆς ὑψηλότητος τῶν ἡγεμόνων εἶνε μεγάλη καὶ ὠραία. Ὁ ἡγεμὼν παριστάνει τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους. Ἀλλ' ὅσον ὠραία καὶ ἂν εἶνε ἡ ἰδέα αὕτη κατ' ἀρχήν, τόσον ἀνάρμοστον εἶνε τὸ γεγονὸς ὅτι πρὸς πραγματοποιήσιν τῆς ἐνότητος ταύτης εἶνε ἀνάγκη νὰ ἰδρυθῇ πυραμὶς ἐξ ἀποτετριμμένων καὶ ὅλως ἀπεκδυθέντων τῆς ἀξίας αὐτῶν ἀνθρώπων.